

- ชื่อเรื่อง : ความหลากหลายชนิดของพันธุ์ปลา การใช้ประโยชน์และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สัมพันธ์กับปลาในลำน้ำมูล
- ผู้วิจัย : ประยูทธ กุศลรัตน์ และ ศรารุท ใจอดทน
- สถาบัน : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- ปีที่ทำวิจัยเสร็จสมบูรณ์ : 2558

บทคัดย่อ

แม่น้ำมูลเป็นแม่น้ำที่ยาวสุดในประเทศไทยและจัดว่าเป็นแหล่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากอีกแห่งหนึ่ง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์ปลา รูปแบบการใช้ประโยชน์จากปลาในลำน้ำมูลตามฤดูกาล ตลอดจนวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับปลาในลำน้ำมูล โดยใช้พื้นที่ศึกษาบริเวณลำน้ำมูลและชุมชนที่อยู่ใกล้ลำน้ำมูลที่ไหลผ่านจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ถึงอุบลราชธานี จากจุดสำรวจทั้งสิ้น 6 จุด ระหว่างเดือนตุลาคม 2556 ถึงเดือนกันยายน 2557 แต่ละพื้นที่ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน 1) การสำรวจความหลากหลายชนิดของปลา โดยวิธีการการสุ่มโดยบังเอิญจากการเก็บตัวอย่างร่วมกับชาวประมงในพื้นที่ด้วยเครื่องมือประมงประเภทต่างๆ ประกอบกับการสำรวจตลาดชุมชน รวมถึงการติดตามตัวอย่างปลาไปในที่ที่มีการซื้อขาย (ตลาดปลา) ตลอดในช่วง 3 ฤดูกาล 2) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปลาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปลาในลำน้ำมูล ผลการวิจัยพบชนิดปลาในแม่น้ำมูลทั้งสิ้น 22 วงศ์ (Family) 66 สกุล (Genus) และ 96 ชนิด (Species) โดยวงศ์ที่มีจำนวนชนิดมากที่สุด ได้แก่ Cyprinidae จำนวน 39 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 40.62 รองลงมา ได้แก่ วงศ์ Bagridae จำนวน 8 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 8.33 และวงศ์

Cobitidae จำนวน 8 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 8.33 ตามลำดับ จากข้อมูลต่างๆ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แม่น้ำมูลเป็นแม่น้ำอีกสายหนึ่งของประเทศไทยที่มีความหลากหลายของปลา น้ำจืดโดยรูปแบบการใช้ประโยชน์จากปลาส่วนใหญ่จะใช้ประโยชน์ในรูปของปลาสดในทุกฤดูกาล ยกเว้นในช่วงรอยต่อระหว่างฤดูฝนและฤดูหนาว ปลายฝนต้นหนาว (ประมาณเดือนตุลาคมถึงเดือนธันวาคม) ที่มีปริมาณปลาที่จับมาได้เป็นจำนวนมากก็จะมีรูปแบบของการนำไปใช้ประโยชน์ในแง่ของการถนอมอาหารในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น ปลาร้า ปลาจ่อม ปลาแห้ง ปลาต้ม เป็นต้น ในแง่ของวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับปลาพบว่าในปัจจุบันวัฒนธรรมเหล่านี้ค่อยๆ เลือนหายไปพร้อมๆ กับวิถีชีวิตเดิมๆ จะคงเหลือเพียงบางวัฒนธรรมและในเพียงบางพื้นที่ เช่น ในเขตอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ที่แม่น้ำมูลไหลผ่านยังคงพบเห็นวัฒนธรรมที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์เกี่ยวกับปลา เช่น วัฒนธรรมการกินอาหารที่นำเอาเนื้อปลาประเภทปลาเกล็ดขาว มาป่นและรับประทานกับเส้นขนมจีนที่ชาวบ้านนั้นเรียกกันว่า “เหมือด” หรือจะเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่มีการรวมกลุ่มกันลงแขก “จับกล้า” ในบริเวณมูลหลวงช่วงฤดูแล้ง (ประมาณเดือนมีนาคม-เดือนเมษายน) เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้ยังสามารถพบได้ในบางพื้นที่ ซึ่งนับวันยิ่งจะค่อยๆ สูญหายไปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จากการวิจัยในครั้งนี้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับชนิดพันธุ์ปลาที่พบในแม่น้ำมูล การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับปลาในแม่น้ำมูลจากอดีตถึงปัจจุบันและยังก่อให้เกิดข้อมูลพื้นฐานทางด้านทรัพยากรธรรมชาติอีกแขนงหนึ่งให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ: ความหลากหลายชนิด, ปลาน้ำจืด, แม่น้ำมูล, วัฒนธรรมท้องถิ่น

Research Title : Biodiversity, Utilization and Traditional Culture-Related Fish in Mun
River

Researchers : Prayuth Kusolrat and Sarawut Jaiodton

Institute : Rajabhat Nakhon Ratchasima University

Year : 2558

Abstract

The Mun River is the longest river in Thailand and has been as a source of biodiversity. This research was to studied fish species, formed to take advantage of seasonal fish in the Mun River as well as the culture and way of life are closely related to fish in this area. Study area were located in the Mun River and communities near the Mun River, that flows through Nakhon Ratchasima, Buriram, Surin, Si Sa Ket till Ubon Ratchathani province. By defining the survey study area of six points between October 2013 to September 2014 in which each region had conducted research steps 1) Explore the diversity of fish by means of random sampling from among the local fishermen with fishing gear types, the local market survey including track samples which were traded in fish (fish market) over the last 3 seasons 2) Indepth interviews and participant observation on various issues that related to fish and culture related fish information. The findings of the fish diversity in the Mun River were 22 families 66 Genus and 96 species, Cyprinidae family is the most common types of 39 species (40.62 %), Bagridae (8.33 %) and Cobitidae (8.33 %), respectively. These results shown that the river was another one of a diversity of freshwater fish. The utility of fish were mainly used in the form of fresh fish in

๓

all seasons except at the joints between the late rainy and winter (between October to December) that the amount of fish caught was a lot of it was a various forms of utilization in terms of food for example pickled fish (bplaa-raa, bplaa-som, bplaa-jom), dried fish, etc. Nowadays, in the side of the culture that were associated with fish, these cultures were gradually disappear with the traditional way of life. Some cultures were remain in some areas only such as in Phimai district, Nakhon Ratchasima province. Still exposed cultures were associated with eating fish culture, fish, they were taken white scales fish cooking meal with Thai rice noodles (Kha Nom Jeen) that the villager call "Muad". Or a social culture that together fishery cooperated (Jab Klam) in the summer season. (March-April) onwards. These cultures can also be found in some areas which nowadays the culture was slowly lost by changes in economic conditions, social and environmental change over time. This research pose to the body of knowledge about the species of fish in the Mun River. Changes in leverage and culture related to fishing in the river from the past to the present and also receive database about natural resources and other related be especially challenging local organizations.

Keywords: Diversity, Freshwater fish, Mun River, Traditional culture